

ЦИВІЛІСТИКА

КІЗЛОВА О. С.,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного
та господарського права і процесу
(Міжнародний гуманітарний
університет)

УДК 349:61(045)

**ДОГОВІР ПРО НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ
ЯК ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ДОГОВІР**

Аналізується договір про надання медичних послуг як такий, що має цивільно-правову природу. Розглянути питання законодавчого регулювання, правової природи та особливості договору про надання медичних послуг. Зосереджено увагу на особливостях предмета договору – понятті медичних послуг.

Ключові слова: договір про надання медичних послуг, медичні послуги, медична допомога.

Анализируется договор о предоставлении медицинских услуг как договор, имеющий гражданско-правовую природу. Рассмотрены вопросы законодательного регулирования, правовой природы и особенности договора о предоставлении медицинских услуг. Отдельное внимание уделено особенностям предмета договора – понятию медицинских услуг.

Ключевые слова: договор о предоставлении медицинских услуг, медицинские услуги, медицинская помощь.

Analyzes the Contract on the provision of health services as a contract having a civil nature. The issues of legal regulation, legal nature and especially the Contract on the provision of health services. Special attention is paid to the peculiarities of the subject contract, the concept of medical services.

Key words: contract on the provision of health services, medical services, medical assistance.

Вступ. Серед раніше широко відомих цивільно-правових відносин у діючому Цивільному кодексі України з'явилися і такі, які суттєво відрізняються від типових договірних. До таких належить раніше невідомий вітчизняній договірній системі договір про надання медичних послуг. Цей специфічний аспект договірних відносин ще вкрай недостатньо розглянуто в українській науковій літературі. Навіть незважаючи на те, що останнім часом з'явилися відповідні наукові праці та публікації, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми, слід визнати, що дослідження цього цікавого правового явища не може бути оцінене як задовільне.

Запровадження цього договору, відомого законодавству багатьох європейських країн, можна визнати таким, що зумовлене потребами практики і, отже, є обґрунтованим з практичної точки зору [1].

Постановка завдання. Тому, оскільки договір про надання медичних послуг належить до числа новел цивільного законодавства України, природно, виникли певні труднощі при з'ясуванні його сутності, значення, правової природи та місця у системі договорів цивільного права в Україні. З'ясування цих питань має не лише теоретичне, але й неабияке практичне значення, оскільки від розуміння характеру договору про надання медичних послуг залежить формування нотаріальної та судової практики з цих питань.

Результати дослідження. Питання необхідності правової регламентації платних медичних послуг активно обговорюється у фахових медичних виданнях. Проте наукові публікації правознавців із цієї проблематики практично відсутні. Окремі дослідження у галузі медичного права, яке у теперішній час тільки започатковується в Україні, містять постановку проблеми співвідношення платних медичних послуг і безоплатної медичної допомоги у загальному вигляді. Серед них – роботи З. Гладуна, І. Венедиктової, В. Пашкова, Д. Карамішева, А. Немченко, О. Смотров, М. Малєїної, Р. Майданика, І. Сенати, С. Стеценко, А. Тихомирова тощо.

Право на медичну допомогу є базовим у системі соціальних прав людини. Виникнувши як доручення пацієнта лікарю, в сучасних умовах платної медицини медична допомога набуває правового положення послуги. У зв'язку з втратою державою монопольних (виключних) прав на надання медичної допомоги населенню, введенням медичних послуг у вільний цивільний економічний обіг зростає кількість приватних медичних закладів, що мають своєю ціллю, поряд з охороною здоров'я, отримання прибутку. За цих умов виникає та потребує подальшого удосконалення нова правова конструкція – договір на надання медичних послуг.

В Україні у період становлення нового законодавства відносини, що виникають з надання медичних послуг, регламентуються, перш за все, Конституцією України, стаття 49 якої закріплює право громадян на безоплатну медичну допомогу у державних та комунальних закладах охорони здоров'я і одночасно гарантує розвиток лікувальних закладів усіх форм власності. Також регулювання відносин у цій сфері здійснюється загальними положеннями Цивільного кодексу України, Основами законодавства України про охорону здоров'я, законами України «Про захист прав споживачів», «Про психіатричну допомогу», «Про екстрену медичну допомогу», міжнародно-правовими стандартами та іншими нормативними актами, дія яких розповсюджується у певній мірі на медичні послуги [2]. Але в даний час у законодавстві відсутній систематизований нормативний акт, регулюючий надання платних медичних послуг.

Слід зазначити, що до 70-х років 20 століття відносини «пацієнт-лікар» регулювалися переважно нормами етики, проте в останні десятиліття нормативному їх закріпленню на міжнародному рівні приділяється неабияка увага. Так, у 1994 році були прийняті Декларація про розвиток прав пацієнта в Європі (прийнята Європейською нарадою з прав пацієнтів, Амстердам), Етичний кодекс російського лікаря, інші акти. Більш раннім актом, проте універсальним в даній сфері, є Лісабонська декларація Всесвітньої медичної асоціації про права пацієнтів, яка була прийнята на 34 сесії Всесвітньої медичної асамблеї (Лісабон, Португалія, жовтень 1981р.) Загалом правами пацієнта називають специфічні права, похідні від загальних цивільних, політичних, економічних, соціальних та культурних прав людини, що регулюються при отриманні медичної допомоги, та пов'язаних з нею послуг, або у зв'язку з будь-яким медичним впливом, що здійснюється стосовно людини [3].

Необхідно відзначити, що регулювання відносин по наданню платних медичних послуг не передбачено в ЦКУ. Відповідно до ЦКУ до відносин між особою, що надає платні медичні послуги, і громадянином застосовуються норми Закону «Про захист прав споживачів» та інші правові акти, прийняті в відповідності з ним. Проте дані норми також не відображають повною мірою специфіку відносин при наданні платних медичних послуг.

Треба зауважити, що інститут надання медичних послуг є комплексним міжгалузевим правовим інститутом, для якого характерне поєднання публічно-правових і приватно-правових норм регулювання. Як вказує Р.А. Майданик, у медичній діяльності слід розмежовувати приватні і публічні відносини. Приватні медичні відносини існують в юридичній формі зобов'язань з надання медичних послуг, підставами яких можуть виступати договір з надання медичних послуг, одностороння обіцянка або дії в інтересах третьої особи без доручення. До всіх зобов'язань, які виникають з приводу надання медичних послуг, повинні застосовуватись загальні положення цивільного права, якщо інше не обумовлена в присвячених таким договорам спеціальних нормативних актах [4].

Стосовно правового режиму платної медичної допомоги, то в його основі лежить договір платних медичних послуг. Цивільне законодавство відносить договір платних медичних послуг до одного з різновидів договору відшкодувального надання послуг. Однак норми глави 63 Цивільного кодексу України передбачають тільки загальні положення про договір надання послуг.

Договір про надання медичних послуг є найпоширенішою підставою виникнення цивільних правовідносин з оплатного надання медичних послуг, на який поширюються загальні положення цивільного права про правочин та договір. Так, Глава 63 Цивільного кодексу України містить загальні положення про послуги, які можуть застосовуватися до всіх договорів на надання послуг, якщо це не суперечить суті зобов'язання (ч. 2 ст. 901 ЦК України). Отже, до договору на надання медичних послуг застосовуються наведені загальні положення, але з урахуванням певних особливостей.

Так, згідно загальних норм про послуги ст. 901 Цивільного кодексу України за договором на надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, що споживається в процесі виконання певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцю вказану послугу, якщо інше не встановлено договором.

Що стосується доктринального визначення договору про надання медичних послуг, то за ним одна сторона (медична організація, лікар) зобов'язується надати, а інша сторона (пацієнт) – прийняти та оплатити оплатні послуги, спрямовані на зміцнення здоров'я пацієнта, згідно умов договору [4].

З урахуванням певної специфіки медичної діяльності договір на надання медичних послуг має наступні правові характеристики:

1) консенсуальність. Договір на надання медичних послуг є консенсуальним, оскільки досягнення між сторонами згоди по всіх істотних умовах є свідченням укладення договору;

2) двосторонність. Договір також є двосторонній – праву замовника на своєчасне та належне отримання послуги кореспондує обов'язок виконавця надати послугу належним чином; у свою чергу, праву замовника на оплату наданих послуг відповідає обов'язок замовника відшкодувати усі витрати, пов'язані з наданням послуги;

3) платність. Обов'язок замовника оплатити послугу вказує на платний характер договору;

4) ризиковість. Даний договір можна віднести до групи так званих ризикових договорів, оскільки існує так званий професійний ризик при наданні медичних послуг, зумовлених особливістю об'єкта, на який спрямована діяльність з надання медичних послуг – організму людини та, особливою метою, – відновлення та підтримання здоров'я людини. Ризик медичної діяльності пов'язується з невизначеністю та суперечливістю факторів, пов'язаних з неможливістю гарантування позитивного результату лікування як внаслідок об'єктивних явищ так і через властивості організму;

Предметом договору про надання медичних послуг є надання медичної послуги, яка споживається в процесі вчинення дій або провадження медичної діяльності. ЦК не визначено перелік послуг, які надаються на підставі цивільно-правового договору. Гла-

ва 63 (ст. 901-907), яка окремо присвячена послугам, визначає тільки особливості та суттєві умови договорів про їх надання, без переліку видів послуг. Загальний характер положень цієї глави дозволяє використовувати їх щодо послуг, які надаються медичними закладами (або приватно практикуючими лікарями). Серед таких послуг можуть бути не тільки медичні, але й сервісні (розміщення у стаціонарі з додатковими зручностями, харчування), побутові, інформаційні тощо. Так, надання сервісних зручностей при наданні медичної послуги не відбивається на утриманні складових її професійних медичних дій і не є складовою частиною власне медичної послуги, – це сервісна послуга. Не відноситься до медичних, як і взагалі до послуг, медично-статистична та судово-медична експертна діяльність.

Як встановлює І.В. Венедиктова, загалом медична послуга – це система дій, спрямована на організм людини з метою відновлення, підтримання найбільш оптимальних для організму показників або профілактики можливих захворювань. Її ознаками є: соціальна сфера застосування; як правило, публічний характер надання; фінансові гарантії забезпеченості (безоплатність окремих видів – швидка медична допомога); фінансування з бюджету через оподаткування, страхові механізми перерозподілу або фонди організації [5].

Поняття «медична послуга» з'явилося у законодавстві України ще на початку 90-х років минулого сторіччя, однак до цього часу у більшості актів чинного законодавства це поняття використовується набагато рідше, ніж поняття «медична допомога». Ці поняття не є тотожними, причому поняття «медична послуга» є ширшим, ніж «медична допомога» [6].

Вважається, що медична послуга складається із складових її дій медичного характеру (допомоги). Медична допомога є змістом медичної послуги. Саме медична допомога наповнює послугу медичним змістом. Крім того, найбільш характерними ознаками медичної послуги, що відрізняють її від медичної допомоги, є плата і мета (кінцевий результат). Однак слід зауважити, що медична допомога надається як в рамках медичної послуги, так і поза медичної послуги.

На відміну від інших послуг, змістом медичної послуги є сукупність професійних дій, спеціальна діяльність щодо здоров'я – це послуга медичного характеру. Тобто за допомогою медичної послуги найчастіше можна досягти оптимального для організму людини стану (позитивний результат: поліпшення чи підтримання стану здоров'я). Саме ця ознака є основною та дозволяє виділити з комплексу послуг, які надаються громадянам у сфері охорони здоров'я, медичну послугу. Це принципово важливо тому, що з надання медичної послуги випливають інші правові наслідки, ніж з інших послуг. Медицина має справу зі станом людського здоров'я, для підтримки, відновлення і зміцнення якого здійснюється спеціальна діяльність, що включає інвазивні та неінвазивні способи впливу на організм. Організм людини як предмет медичного впливу, цільовий вплив на стан здоров'я як об'єкт медичної діяльності істотно відрізняють медичну послугу в ряду інших професійних послуг [7].

Медичні послуги розрізняються за критерієм платності: послуги, які надаються за плату (окремі види діагностики, стоматологічні послуги, послуги пластичної хірургії, косметології та інші). Безкоштовним може бути надання медичних послуг у випадках критичного стану, який потребує невідкладної допомоги, екстремальні ситуації та інші послуги, передбачені законодавством. Але, як вважає І.В. Венедиктова, поділ медичної допомоги на оплатну і безоплатну є вельми умовним, оскільки в кінцевому підсумку будь-яка медична допомога оплачується – за рахунок бюджетів, страхових внесків або коштів фізичних та юридичних осіб. Під оплатною, як правило, розуміють медичну послугу, що її оплачує особисто пацієнт або його організація. Проте на сьогодні це питання чітко визначено нормою прямої дії – нормою Конституції України [5]. Стаття 49 Конституції постулює, що держава створює умови для ефективного і доступного для всіх

громадян медичного обслуговування, а в державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно.

Крім того, слід розрізняти медичні послуги і медичні роботи. Так, виготовлення протеза за індивідуальним замовленням являє собою роботу. Якщо ж необхідно здійснити дії з готовим виробом медичного призначення (приладнати, пристосувати, підігнати за формою і місцем) без його обробки або переробки, то це послуга з використанням речі. Головна мета таких правовідносин – не виготовлення, а саме встановлення протезу, причому замовник у більшості випадків здійснює оплату дій виконавця (зокрема субпідрядників) у комплексі. Відповідно, імплантація готових імплантів є послугою, а пломбування зуба – роботою, оскільки з однієї речі, матеріалу, створюється нова річ, виріб. Поряд з цим існує правова думка, що протези або імпланти не можуть розглядатися як результат виконаних робіт за договором на надання медичних послуг. У якості аргументів автори цієї думки наводять наступне. По-перше, медична послуга як нематеріальна послуга не може мати матеріального результату (навіть проміжного); по-друге, виготовлення протезу або імпланту не є предметом договору на надання медичних послуг, оскільки протез або імплант, що застосовуються під час надання медичних послуг, повинні розглядатися як лікувальний засіб (апарат), що після отримання (неотримання) певного результату (ефекту) від лікування можливо буде видалений або замінений на інший за рекомендацією лікаря [8].

Крім того, медичну послугу як предмет договору неможливо звести до обмеженого кола дій. Вибір методу та способів лікування хворого зумовлений станом здоров'я, анатомічними та фізіологічними особливостями людини [4].

Також, за думкою І.В. Венедиктової, важливою проблемою в регулюванні надання медичних послуг, захисті прав пацієнтів є питання меж якості наданих послуг. Якість послуг слід оцінювати за чіткими критеріями: відповідність стандартам, відкрита і повна інформація, можливість вибору, доступність і корисність послуг; право на апеляцію за умови їх неякісності, повага до прав громадян, ефективно використання ресурсів, введення інновацій, сумісна робота із провайдерами послуг, зворотний зв'язок з населенням, ступінь задоволеності споживачів послугами [5].

Висновки. Таким чином, медична послуга як предмет договору з надання медичних послуг є складним об'єктом цивільного обороту. Будучи, як і інші послуги, предметом реалізації, медична послуга має не тільки купівельними грошовими ризиками, але і ризиками фізичними, тим більше як діяльність з приводу здоров'я, що надає особливе правове значення становить її діям.

Відповідно до цього предметом договору на надання медичних послуг є професійні дії медичних працівників, що спрямовані на поліпшення здоров'я пацієнта (проведення обстеження, маніпуляцій, операцій і т.п.), а не отримання певного результату. Це обумовлюється тим, що результат надання медичної послуги є сукупністю цілого ряду факторів: індивідуальних особливостей організму, належного та своєчасного виконання необхідних медичних рекомендацій.

Список використаних джерел:

1. Кодифікація приватного (цивільного) права України / За ред. проф. А. Довгерта. – К. : Український центр правничих студій, 2000. – С. 281.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Верховна Рада України; Закон від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ // Голос України від 15.12.1992, Відомості Верховної Ради України від 26.01.1993 р. – № 4; Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині: Верховна Рада України; Закон від 16.07.1999 № 1007-ХІV; Про психіатричну допомогу: Закон України від 22 лютого 2000 р. № 1489-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 19. – Ст. 143.; Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей,

які живуть з ВІЛ: Закон України від 12 грудня 1991 р. № 1972-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 11. – Ст. 152.; Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 05.07.2012 № 5081-VI. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5081-17>; Принципи медичної етики. Генеральна Асамблея ООН. Резолюція 37/194, 18.12.1982 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_285&test=Mfu3Yyo; Рекомендація щодо медичного обслуговування: МОП від 12.05.1944 р. № 6. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>; Міжнародний кодекс медичної етики: Всесвітня медична асоціація. Лондон, Англія, жовтень 1940 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=990_002; Положення про захист прав і конфіденційність пацієнта: Всесвітня медична асоціація. Будапешт, Угорщина, жовтень 1993 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=990_056.

3. Оніщенко О.В., Сорока Г.М. Колізії регулювання окремих прав пацієнта при наданні медичної допомоги. // Юридичний вісник 2(23). – 2012. – С. 90–93.

4. Майданик Р.А. Договір про надання медичних послуг. // Медичне право. – № 5(1). – 2010. – С. 52–66.

5. Венедиктова І.В. Публічні послуги в медичній сфері. Медичне право. – № 3(1). – 2009 р. – С. 7–14.

6. Антонов С.В. Правова регламентація надання медичних послуг. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.medlawcenter.com.ua/files/Antonov%20pravova%20reglam.pdf>.

7. Тихомиров А.В. Медицинское право: практическое пособие. – М., Статут, 1998. – С. 114.

8. Сергеев Ю.Д., Кашко Б.В., Кашко Е.Г. «Некоторые особенности правового регулирования оказания медицинской (стоматологической) услуги в ГК РФ // Медицинское право. – 2004. – № 2(6). – С. 16–19.

ФАДЕЄВ А. В.,

начальник управління правового та методологічного забезпечення,
аналізу банківських операцій та антикорупційної діяльності
(Департамент аналізу банківських операцій Національного банку України)

УДК 347.44:346.544.4

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КІЛЬКІСНИХ ТА ЯКІСНИХ ПАРАМЕТРІВ У ПРЕДМЕТІ ДОГОВОРУ АУТСОРСІНГУ

Стаття присвячена аналізу проблеми визначення якісних та кількісних параметрів у предметі договору аутсорсінгу. Автор обґрунтовує, що визначення таких параметрів є необхідною умовою договору аутсорсінгу. На основі аналізу сучасної літератури визначені шляхи вирішення зазначеної проблеми, запропоновано критерії для визначення якісних та кількісних параметрів аутсорсінгових робіт та послуг.

Ключові слова: аутсорсінг, предмет договору, якість робіт та послуг.

